

„Skazani” na problemy

Ryszard Poprawa

„Skazani” na problemy

W poszukiwaniu
osobowościowych uwarunkowań
angażowania się mężczyzn
w picie alkoholu

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2015

Recenzent:
prof. dr hab. *Zygfryd Juczyński*

Redaktor prowadząca:
Anna Raciborska

Redakcja:
Anna Kaniewska

Korekta:
Joanna Barska

Projekt okładki:
Katarzyna Juras

Copyright © 2015 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Publikacja wydana staraniem Instytutu Psychologii WNHiP
Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-7383-789-8
doi: 10.7366/9788373837898

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Marki k/Warszawy

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
-------------	---

ROZDZIAŁ 1

DEFINIOWANIE PROBLEMÓW I ZABURZEŃ ZWIĄZANYCH Z UŻYCIEM ALKOHOLU – OD PODEJŚCIA KATEGORIALNEGO DO DYMENSYJALNEGO I HYBRYDOWEGO	15
1.1. Kategorie problemów powodowanych przez nadmierne picie alkoholu	18
1.2. Nowe ujęcie problemów i zaburzeń używania alkoholu według DSM-5	24
1.3. Od kategorialnego do wymensjonalnego ujmowania problemów i zaburzeń używania alkoholu i eksternalizowanej psychopatologii	27
1.4. Zaangażowanie w używanie alkoholu adolescentów i młodych doroślých oraz jego wskaźniki	30

ROZDZIAŁ 2

OGÓLNY, TRANSAKCYJNY MODEL UWARUNKOWAŃ ANGAŻOWANIA SIĘ W UŻYCIEM ALKOHOLU ORAZ RYZYKA ROZWOJU PROBLEMÓW I ZABURZEŃ Z NIM ZWIĄZANYCH.	34
2.1. Zastosowanie zasad psychopatologii rozwojowej dla zrozumienia uwarunkowań i ścieżek przebiegu powstawania problemów z używaniem alkoholu	36
2.2. Ścieżki przebiegu zaangażowania w używanie alkoholu od dorastania do wczesnej dorosłości	38
Blok rozszerzający podrozdz. 2.2 Typy alkoholizmu wg Cloningera	50
2.3. Rola transakcji czynników ryzyka i podatności z zasobami i czynnikami ochrony w ścieżkach problemowego zaangażowania się w używanie alkoholu	51
2.4. Czynniki ryzyka/podatności rozwoju problemów i zaburzeń używania alkoholu	55

ROZDZIAŁ 3

OSOBOWOŚCIOWO-TEMPERAMENTALNE PODŁOŻE ANGAŻOWANIA SIĘ W PICIE ALKOHOLU I RYZYKA UZALEŻNIENIA	64
3.1. Zaburzenia osobowości a ryzyko uzależnienia od alkoholu	65

3.2. Przegląd wczesnych badań nad cechami osobowości predysponującymi do uzależnienia	68
3.3. Wkład koncepcji psychodynamicznych w wyjaśnienie przyczyn uzależnienia od substancji	71
Blok rozszerzający podrozdz. 3.3	
Koncepcje temperamentu/osobowości wykorzystywane w wyjaśnianiu predyspozycji do powstawania problemów i zaburzeń używania alkoholu	73
3.4. W poszukiwaniu osobowościowych mechanizmów ryzyka uzależnienia	77
3.4.1. Współczesne podejście do osobowościowych uwarunkowań angażowania się w picie alkoholu	78
3.4.2. Cechy osobowości jako czynniki predysponujące czy skutki problemów alkoholowych i uzależnienia?	80
3.4.3. Wybrane wyniki badań nad rolą cech osobowości/temperamentu w angażowaniu się człowieka w picie alkoholu i ryzyku uzależnienia	83
3.4.4. Poszukiwanie doznań – cecha sprzyjająca ryzyku uzależnień	90
3.4.5. Znaczenie cech temperamentu według Regulacyjnej Teorii Temperamentu w wyjaśnianiu zaangażowania w używanie alkoholu	91
3.4.6. Znaczenie zmiennych osobowościowych w angażowaniu się w picie alkoholu i ryzyku uzależnienia w kontekście motywów picia	102
3.4.7. Osobowość jako mediator wpływu rodzicielskiego alkoholizmu na angażowanie się w picie alkoholu i ryzyko uzależnienia	113
3.4.8. Specyficzne czy niespecyficzne znaczenie osobowości w ryzyku uzależnienia od alkoholu	116
3.4.9. Osobowość, wiek inicjacji alkoholowej a ryzyko problemów i zaburzeń używania alkoholu	120
 <i>ROZDZIAŁ 4</i>	
ROLA IMPULSYWNOŚCI W ANGAŻOWANIU SIĘ W PICIE ALKOHOLU	124
4.1. Impulsywność jako główna osobowościowa determinanta problemów alkoholowych	124
4.2. Złożoności cechy impulsywności w koncepcji Barratta i jej znaczenie w ryzyku problemów i zaburzeń używania alkoholu	126
Blok rozszerzający podrozdz. 4.2	
Rola umiejętności odraczania gratyfikacji i samokontroli oraz proaktywnego radzenia sobie ze stresem w ryzyku problemów adaptacyjnych i uzależnienia	133

4.3. Mechanizmy impulsywności według Whiteside’a i Lynama i ich znaczenie dla problemów behawioralnych i zaburzeń zachowania	136
4.4. Przegląd badań nad znaczeniem aspektów impulsywności dla zaangażowania w używanie alkoholu	143

ROZDZIAŁ 5

PROBLEMATYKA BADAŃ. ZNACZENIE ASPEKTÓW IMPULSYWNOŚCI DLA STOPNIA ZAANGAŻOWANIA W PICIE ALKOHOLU	154
5.1. Koncepcja badań – uzasadnienie i hipotezy.	154
5.2. Osoby badane i organizacja badań.	176
5.3. Narzędzia pomiaru	178

ROZDZIAŁ 6

WYNIKI I WNIOŚKI Z BADAŃ WŁASNYCH.	199
6.1. Charakterystyka stopnia zaangażowania w używanie alkoholu młodych mężczyzn i analiza znaczenia wybranych jego wskaźników	200
6.1.1. Stopień zaangażowania młodych mężczyzn w picie alkoholu.	201
6.1.2. Subiektywne doraźne efekty picia a stopień zaangażowania młodych mężczyzn w używanie alkoholu	206
6.1.3. Motywacja picia a stopień zaangażowania młodych mężczyzn w używanie alkoholu	213
6.2. Bezpośrednie relacje aspektów impulsywności ze stopniem zaangażowania młodych mężczyzn w używanie alkoholu	219
6.3. Zróżnicowane nasilenie cech impulsywności u młodych mężczyzn różniących się stopniem zaangażowania w picie alkoholu	225
6.4. Sprzeczności w wynikach badań znaczenia aspektów impulsywności dla stopnia zaangażowania w używanie alkoholu	230
6.5. Popędliwość jako moderator wpływu innych aspektów impulsywności na stopień zaangażowania w używanie alkoholu	233
6.6. Znaczenie interpersonalnie zróżnicowanych profili cech impulsywności dla stopnia zaangażowania w picie alkoholu	236
6.7. Cechy impulsywności, subiektywne doraźne efekty picia a stopień zaangażowania młodych mężczyzn w używanie alkoholu	243
6.7.1. Związki aspektów impulsywności z subiektywnymi doraźnymi efektami picia	243
6.7.2. Popędliwość jako zmienna różnicująca doświadczanie subiektywnych doraźnych efektów picia.	247
6.7.3. Zróżnicowanie subiektywnych doraźnych efektów picia w zależności od typów profili impulsywności.	252

6.7.4. Mediująca funkcja oczekiwanych i subiektywnie doświadczanych doraźnych efektów picia w relacji między impulsywnością a zaangażowaniem w używanie alkoholu. . . .	257
6.8. Cechy impulsywności, motywacja picia a stopień zaangażowania młodych mężczyzn w używanie alkoholu	263
6.8.1. Związki aspektów impulsywności z motywami picia	264
6.8.2. Różnice w motywacji picia w zależności od typów profili cech impulsywności.	270
6.8.3. Mediująca funkcja motywów picia w relacji między impulsywnością a zaangażowaniem w używanie alkoholu. . . .	281

ROZDZIAŁ 7

ZAKOŃCZENIE. PSYCHOLOGICZNE MECHANIZMY WPŁYWU IMPULSYWNOŚCI NA ANGAŻOWANIE SIĘ MŁODYCH MĘŻCZYZN W PICIE ALKOHOLU.	291
---	-----

ANEKS	309
I. Skala Używania Alkoholu (SUA) z kluczem do obliczania wyników. . .	309
II. Skala Efektów Picia Alkoholu z kluczem do obliczania wyników. . . .	316
III. UPPS-P wraz z kluczem do obliczania wyników	318

SPIS TABEL	323
----------------------	-----

SPIS RYCIN	326
----------------------	-----

BIBLIOGRAFIA.	328
-----------------------	-----

INDEKS NAZWISK	351
--------------------------	-----